

CUPRINS

E*   R**

Capitolul I. PERMUTĂRI

Permutări. Inversiunile unei permutări. Transpoziții	.....
Breviar de teorie	3
Probleme propuse	9 .....
<i>Teste de evaluare</i>	13 .....
	232

Capitolul II. MATRICE

1. Noțiunea de matrice. Transpusa unei matrice. Adunarea matricelor.	.....
Înmulțirea unei matrice cu un scalar	
Breviar de teorie	14
Probleme propuse	20 .....
2. Înmulțirea a două matrice. Ridicarea matricelor la puterea n	
Breviar de teorie	24
Probleme propuse	30 .....
<i>Teste de evaluare</i>	39 .....
	232

Capitolul III. DETERMINANȚI

1. Calculul determinanților	.....
Breviar de teorie	41
Probleme propuse	47 .....
2. Proprietățile determinantelor	
Breviar de teorie	50
Probleme propuse	54 .....
3. Aplicații ale determinantelor în geometria în plan	
Breviar de teorie	64
Probleme propuse	68 .....
<i>Teste de evaluare</i>	71 .....
	246
	253
	256

Capitolul IV. INVERSA UNEI MATRICE PĂTRATICE

Breviar de teorie	.....
Probleme propuse	78 .....
<i>Teste de evaluare</i>	83 .....
	258
	260

Capitolul V. SISTEME DE ECUAȚII LINIARE

1. Metode de rezolvare a sistemelor de ecuații liniare. Metoda lui Cramer.	.....
Metoda matriceală. Metoda lui Gauss	
Breviar de teorie	85
Probleme propuse	88 .....
2. Rangul unei matrice	
Breviar de teorie	91
Probleme propuse	94 .....
3. Sisteme de ecuații liniare. Studiul compatibilității acestora	
Breviar de teorie	97
Probleme propuse	107 .....
<i>Teste de evaluare</i>	113 .....
	261
	262
	263
	266

* E – enunțuri

** R – răspunsuri, rezolvări

Capitolul VI. LEGI DE COMPOZIȚIE

1. Legi de compoziție pe o mulțime. Parte stabilă	116
Breviar de teorie	.....
Probleme propuse	119 269
2. Proprietăți ale legilor de compoziție interne	124
Breviar de teorie	.....
Probleme propuse	128 272
<i>Teste de evaluare</i>	134 276

Capitolul VII. GRUPURI

1. Monoizi. Grupuri	136
Breviar de teorie	.....
Probleme propuse	140 277
2. Grupuri finite. Subgrupuri. Ordinul unui grup finit. Ordinul unui element	146
Breviar de teorie	.....
Probleme propuse	150 282
3. Morfisme de grupuri. Izomorfisme de grupuri	155
Breviar de teorie	.....
Probleme propuse	159 285
<i>Teste de evaluare</i>	165 289

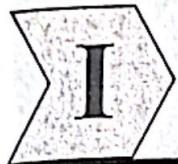
Capitolul VIII. INELE ȘI CORPURI

1. Inele	168
Breviar de teorie	.....
Probleme propuse	175 291
2. Corpuri	179
Breviar de teorie	.....
Probleme propuse	183 295
<i>Teste de evaluare</i>	186 298

Capitolul IX. POLINOAME

1. Polinoame cu coeficienți într-un corp comutativ. Operații cu polinoame.	
Teorema împărțirii cu rest	
Breviar de teorie	.....
Probleme propuse	187 300
2. Divizibilitatea polinoamelor. Rădăcini multiple. Descompunerea polinoamelor.	
Cel mai mare divizor comun al unor polinoame. Cel mai mic multiplu comun	
al unor polinoame	
Breviar de teorie	.....
Probleme propuse	196 303
3. Relațiile lui François Viète. Ecuații algebrice cu coeficienți în $\mathbb{Z}$, $\mathbb{Q}$, $\mathbb{R}$, $\mathbb{C}$	
Ecuații bipătrate. Ecuații reciproce	
Breviar de teorie	.....
Probleme propuse	209 306
<i>Teste de evaluare</i>	226 313

Promotori ai matematicii	315
Bibliografie selectivă	318

Permutări

Permutări. Transpoziții

Breviar de teorie

Noțiuni introductive

- Fie mulțimea finită $A = \{1, 2, \dots, n\}$. O funcție bijectivă $\sigma : A \rightarrow A$, se numește *permutare* de ordin n , unde $n \in \mathbb{N} \setminus \{0, 1\}$.
- Mulțimea tuturor permutărilor de ordin n se notează cu S_n , iar $\text{card } S_n = n!$.
- Orice permutare de ordinul n , se reprezintă astfel:

$$\tau = \begin{pmatrix} 1 & 2 & \dots & n \\ \tau(1) & \tau(2) & \dots & \tau(n) \end{pmatrix}.$$

- Permutarea $e_n = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & \dots & n \\ 1 & 2 & 3 & \dots & n \end{pmatrix}$ se numește *permutare identică* de ordin n (se mai notează și simplu cu e).
- *Exemple:*

$$1) \sigma = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 \\ 2 & 3 & 1 \end{pmatrix} \in S_3, \text{ unde } \sigma(1) = 2, \sigma(2) = 3, \sigma(3) = 1.$$

$$2) \tau = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 \\ 4 & 3 & 2 & 1 \end{pmatrix} \in S_4, \text{ unde } \tau(1) = 4, \tau(2) = 3, \tau(3) = 2, \tau(4) = 1.$$

$$3) e_5 = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 & 5 \\ 1 & 2 & 3 & 4 & 5 \end{pmatrix} \in S_5.$$

Componerea permutărilor

Definiție. Considerăm permutările: $\sigma = \begin{pmatrix} 1 & 2 & \dots & n \\ \sigma(1) & \sigma(2) & \dots & \sigma(n) \end{pmatrix}$ și $\tau = \begin{pmatrix} 1 & 2 & \dots & n \\ \tau(1) & \tau(2) & \dots & \tau(n) \end{pmatrix}, \sigma, \tau \in S_n$. Atunci permutarea

$\sigma \circ \tau = \begin{pmatrix} 1 & 2 & \dots & n \\ \sigma(\tau(1)) & \sigma(\tau(2)) & \dots & \sigma(\tau(n)) \end{pmatrix}$ se numește compusa permutărilor σ cu τ .

Observații:

1. Dacă $\sigma \in S_n$, $\tau \in S_n$, atunci $\sigma \circ \tau \in S_n$ și $\tau \circ \sigma \in S_n$
2. În general, $\sigma \circ \tau \neq \tau \circ \sigma$.
3. Prin convenție, $\sigma^2 = \sigma \circ \sigma$ și $\sigma^n = \sigma^{n-1} \circ \sigma$, oricare ar fi $n \in \mathbb{N} \setminus \{0, 1\}$.

Exemplu (de compunere de permutări):

Fie permutările $\sigma, \tau \in S_4$, unde $\sigma = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 \\ 2 & 3 & 4 & 1 \end{pmatrix}$, iar $\tau = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 \\ 3 & 1 & 2 & 4 \end{pmatrix}$.

Avem $\sigma \circ \tau = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 \\ 2 & 3 & 4 & 1 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 \\ 3 & 1 & 2 & 4 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 \\ 4 & 2 & 3 & 1 \end{pmatrix}$, deoarece:

$$(\sigma \circ \tau)(1) = \sigma(\tau(1)) = \sigma(3) = 4, \text{ adică } 1 \rightarrow 4,$$

$$(\sigma \circ \tau)(2) = \sigma(\tau(2)) = \sigma(1) = 2, \text{ adică } 2 \rightarrow 2,$$

$$(\sigma \circ \tau)(3) = \sigma(\tau(3)) = \sigma(2) = 3, \text{ adică } 3 \rightarrow 3,$$

$$(\sigma \circ \tau)(4) = \sigma(\tau(4)) = \sigma(4) = 1, \text{ adică } 4 \rightarrow 1.$$

Avem $\tau \circ \sigma = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 \\ 3 & 1 & 2 & 4 \end{pmatrix} \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 \\ 2 & 3 & 4 & 1 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 \\ 1 & 2 & 4 & 3 \end{pmatrix}$, deoarece:

$$(\tau \circ \sigma)(1) = \tau(\sigma(1)) = \tau(2) = 1, \text{ adică } 1 \rightarrow 1,$$

$$(\tau \circ \sigma)(2) = \tau(\sigma(2)) = \tau(3) = 2, \text{ adică } 2 \rightarrow 2,$$

$$(\tau \circ \sigma)(3) = \tau(\sigma(3)) = \tau(4) = 4, \text{ adică } 3 \rightarrow 4,$$

$$(\tau \circ \sigma)(4) = \tau(\sigma(4)) = \tau(1) = 3, \text{ adică } 4 \rightarrow 3.$$

Proprietăți (ale compunerii permutărilor)

1. Compunerea permutărilor este asociativă, dar nu este comutativă.

2. Compunerea permutărilor admite elementul neutru $e_n = \begin{pmatrix} 1 & 2 & \dots & n \\ 1 & 2 & \dots & n \end{pmatrix}$, adică: $\sigma \circ e_n = e_n \circ \sigma = \sigma$, pentru orice permutare $\sigma \in S_n$.

Inversa unei permutări

Propoziție. Pentru orice permutare $\sigma \in S_n$, există o unică permutare, notată σ^{-1} , astfel încât $\sigma \circ \sigma^{-1} = \sigma^{-1} \circ \sigma = e_n$.

Permutarea σ^{-1} se numește *inversa* permutării σ .

Exemplu:

Inversa permutării $\tau = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 \\ 3 & 1 & 2 & 4 \end{pmatrix}$ este permutarea $\tau^{-1} = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 \\ 2 & 3 & 1 & 4 \end{pmatrix}$.

$$(\tau \circ \tau^{-1})(1) = 1 \Rightarrow \tau(\tau^{-1}(1)) = 1 \Rightarrow \tau^{-1}(1) = 2, \text{ adică } 1 \rightarrow 2,$$

$$(\tau \circ \tau^{-1})(2) = 2 \Rightarrow \tau(\tau^{-1}(2)) = 2 \Rightarrow \tau^{-1}(2) = 3, \text{ adică } 2 \rightarrow 3,$$

$$(\tau \circ \tau^{-1})(3) = 3 \Rightarrow \tau(\tau^{-1}(3)) = 3 \Rightarrow \tau^{-1}(3) = 1, \text{ adică } 3 \rightarrow 1,$$

$$(\tau \circ \tau^{-1})(4) = 4 \Rightarrow \tau(\tau^{-1}(4)) = 4 \Rightarrow \tau^{-1}(4) = 4, \text{ adică } 4 \rightarrow 4.$$

$$(\tau^{-1} \circ \tau)(1) = 1 \Rightarrow \tau^{-1}(\tau(1)) = 1 \Rightarrow \tau^{-1}(3) = 1, \text{ adică } 3 \rightarrow 1,$$

$$(\tau^{-1} \circ \tau)(2) = 2 \Rightarrow \tau^{-1}(\tau(2)) = 2 \Rightarrow \tau^{-1}(1) = 2, \text{ adică } 1 \rightarrow 2,$$

$$(\tau^{-1} \circ \tau)(3) = 3 \Rightarrow \tau^{-1}(\tau(3)) = 3 \Rightarrow \tau^{-1}(2) = 3, \text{ adică } 2 \rightarrow 3,$$

$$(\tau^{-1} \circ \tau)(4) = 4 \Rightarrow \tau^{-1}(\tau(4)) = 4 \Rightarrow \tau^{-1}(4) = 4, \text{ adică } 4 \rightarrow 4.$$

Inversiunile unei permutări. Semnul unei permutări

- Dacă $\sigma \in S_n$ este o permutare de ordin n , atunci o pereche ordonată (i, j) din mulțimea $M = \{(i, j) | 1 \leq i < j \leq n\}$ cu proprietatea $i < j$ și $\sigma(i) > \sigma(j)$, se numește *inversiune* a permutării σ .

Mai putem spune că o *inversiune în permutarea* σ este o pereche de numere naturale $(\sigma(i), \sigma(j))$ situată pe linia a două a tabloului, având proprietatea $i < j$ și $\sigma(i) > \sigma(j)$.

- Numărul inversiunilor permutării σ se notează $m(\sigma)$.

Numărul $\varepsilon(\sigma) = (-1)^{m(\sigma)}$ se numește *signatura (semnul)* permutării σ .

- Dacă $\varepsilon(\sigma) = 1$, atunci permutarea se numește *pară*.

- Dacă $\varepsilon(\sigma) = -1$, atunci permutarea se numește *impară*.

- Oricare ar fi permutarea $\sigma \in S_n$, $n \geq 2$, avem:

$$0 \leq m(\sigma) \leq \frac{n(n-1)}{2}.$$

Proprietate. Dacă $\sigma_1 \in S_n$, $\sigma_2 \in S_n$, atunci $\varepsilon(\sigma_1 \circ \sigma_2) = \varepsilon(\sigma_1) \cdot \varepsilon(\sigma_2)$.

Exemplu:

Să se determine semnul permutării $\sigma = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 & 5 \\ 3 & 2 & 1 & 5 & 4 \end{pmatrix}$.

4. Să se scrie următoarele permutări ca un produs de transpoziții:

$$a) \sigma = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 & 5 \\ 3 & 5 & 1 & 2 & 4 \end{pmatrix}; \quad b) \sigma = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 & 5 \\ 3 & 1 & 2 & 5 & 4 \end{pmatrix}.$$

Rezolvare.

$$a) \text{Cum } \sigma(1) = 3 \neq 1, \text{ atunci considerăm transpoziția } \tau_{13} = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 & 5 \\ 3 & 2 & 1 & 4 & 5 \end{pmatrix}.$$

$$\text{Efectuăm compunerea } \sigma' = \tau_{13} \circ \sigma = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 & 5 \\ 1 & 5 & 3 & 2 & 4 \end{pmatrix}.$$

$$\text{Cum } \sigma'(2) = 5 \neq 2, \text{ considerăm transpoziția } \tau_{25} = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 & 5 \\ 1 & 5 & 3 & 4 & 2 \end{pmatrix}. \text{ Efectuăm}$$

$$\text{compunerea } \sigma'' = \tau_{25} \circ \sigma' = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 & 5 \\ 1 & 2 & 3 & 5 & 4 \end{pmatrix} = \tau_{45}.$$

Cum $\tau_{45} = \tau_{25} \circ \sigma' = \tau_{25} \circ \tau_{13} \circ \sigma$, pentru a determina permutarea σ , amplificăm egalitatea la stânga cu $\tau_{25}^{-1} = \tau_{25}$, apoi cu $\tau_{13}^{-1} = \tau_{13}$, astfel am obținut $\sigma = \tau_{13} \circ \tau_{25} \circ \tau_{45}$.

$$b) \text{Cum } \sigma(1) = 3 \neq 1, \text{ atunci considerăm transpoziția } \tau_{13} = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 & 5 \\ 3 & 2 & 1 & 4 & 5 \end{pmatrix}.$$

$$\text{Efectuăm compunerea } \sigma' = \tau_{13} \circ \sigma = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 & 5 \\ 1 & 3 & 2 & 5 & 4 \end{pmatrix}.$$

$$\text{Cum } \sigma'(2) = 3 \neq 2, \text{ considerăm transpoziția } \tau_{23} = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 & 5 \\ 1 & 3 & 2 & 4 & 5 \end{pmatrix}. \text{ Efectuăm}$$

$$\text{compunerea } \sigma'' = \tau_{23} \circ \sigma' = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 & 5 \\ 1 & 2 & 3 & 5 & 4 \end{pmatrix}.$$

$$\text{Cum } \sigma''(4) = 5 \neq 4, \text{ considerăm transpoziția } \tau_{45} = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 & 5 \\ 1 & 2 & 3 & 5 & 4 \end{pmatrix}. \text{ Efectuăm}$$

$$\text{compunerea } \sigma''' = \tau_{45} \circ \sigma'' = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 & 5 \\ 1 & 2 & 3 & 4 & 5 \end{pmatrix} = e.$$

Deci $e = \tau_{45} \circ \sigma'' = \tau_{45} \circ \tau_{23} \circ \sigma' = \tau_{45} \circ \tau_{23} \circ \tau_{13} \circ \sigma$, de unde $\sigma = \tau_{13} \circ \tau_{32} \circ \tau_{45}$.

Probleme propuse

1. Dacă S_n reprezintă mulțimea permutărilor de ordin n , să se determine $n \in \mathbb{N}^*$, $n \geq 2$, în următoarele cazuri:

a) $\text{card } S_n = 24$;   b) $\text{card } S_n = 720$;   c) $\text{card } S_n = 120$.

2. Să se calculeze $\sigma_1 \circ \sigma_2$ și $\sigma_2 \circ \sigma_1$, în cazurile următoare:

a) $\sigma_1 = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 \\ 3 & 1 & 2 \end{pmatrix}$ și $\sigma_2 = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 \\ 1 & 3 & 2 \end{pmatrix}$;

b) $\sigma_1 = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 \\ 2 & 1 & 4 & 3 \end{pmatrix}$ și $\sigma_2 = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 \\ 4 & 1 & 2 & 3 \end{pmatrix}$;

c) $\sigma_1 = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 & 5 \\ 2 & 3 & 1 & 5 & 4 \end{pmatrix}$ și $\sigma_2 = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 & 5 \\ 1 & 5 & 3 & 2 & 4 \end{pmatrix}$;

d) $\sigma_1 = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 & 5 & 6 \\ 3 & 5 & 6 & 2 & 4 & 1 \end{pmatrix}$ și $\sigma_2 = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 & 5 & 6 \\ 2 & 1 & 3 & 6 & 4 & 5 \end{pmatrix}$.

3. Să se calculeze σ^2 , σ^3 , σ^4 și σ^{2012} în cazurile următoare:

a) $\sigma = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 \\ 3 & 1 & 2 \end{pmatrix}$;   b) $\sigma = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 \\ 1 & 4 & 3 & 2 \end{pmatrix}$;

c) $\sigma = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 \\ 4 & 3 & 1 & 2 \end{pmatrix}$;   d) $\sigma = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 & 5 \\ 3 & 2 & 4 & 5 & 1 \end{pmatrix}$.

4. Arătați că pentru orice $\sigma \in S_n$, există $p \in \mathbb{N}^*$, astfel încât $\sigma^p = e$, unde e este permutarea identică din S_n , oricare ar fi $n \in \mathbb{N} \setminus \{0, 1\}$.

5. Să se determine cel mai mic număr natural $n \in \mathbb{N}^*$, astfel încât $\sigma^n = e$, în fiecare dintre cazurile următoare:

a) $\sigma = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 \\ 3 & 2 & 1 \end{pmatrix}$;   b) $\sigma = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 \\ 2 & 4 & 1 & 3 \end{pmatrix}$;   c) $\sigma = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 & 5 \\ 2 & 1 & 4 & 5 & 3 \end{pmatrix}$.

6. Să se calculeze inversele următoarelor permutări:

a) $\sigma = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 \\ 1 & 3 & 2 \end{pmatrix}$;   b) $\sigma = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 & 5 & 6 \\ 5 & 4 & 3 & 6 & 2 & 1 \end{pmatrix}$;